

Федір Медвідь

НАЦІОНАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ, ЇХ ПРІОРИТЕТИ, ЗАГРОЗИ І НЕБЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

F. Medvid. National economic interests of Ukraine, are priorities, threats and dangers in a system of regional develop state. Have been analyzed modern regional political, state strategi of regional develop Ukraine. Define of system national interests of Ukraine national economic interests, are priorities, threats and dangers. Have been proposed optimistic ways of regional develop state at the base remove real and potencial threats and dangers of the national interests in economic area.

Гармонійний розвиток України як суверенної держави, що розбудовує громадянське суспільство та конкурентоспроможну економіку на основі демократичних цінностей, неможливий без ефективного та стабільного розвитку кожного її регіону. На шляху розбудови повноцінної господарської системи регіонів стоять інституційні, соціально-економічні та морально-психологічні перешкоди, зокрема:

– по-перше, криза регіонального управління, яка полягає в недостатньому рівні повноважень місцевої влади та частій зміні керівників обласних і районних державних адміністрацій та їх команд;

– по-друге, негативні тенденції регіонального розвитку та посилення диференціації у рівнях соціально-економічного розвитку регіонів;

– по-третє, здебільшого штучна міжрегіональна напруженість, яка створює загрозу єдності нації та держави.

Відсутність активної, вираженої державної регіональної політики за попередні 18 років призвела до посилення відцентрових та дезінтеграційних тенденцій на регіональному рівні, послаблення міжрегіональних економічних зв'язків та порушення ефективної взаємодії за вертикаллю «центр–регіони», диференціації регіонів за рівнем конкурентоспроможності та якості життя громадян.

Першочерговим завданням держави на шляху регіональної інтеграції України має стати пошук раціонального балансу між децентралізацією управління і «єдиновладдям». Компромісних підходів потребує питання економічної свободи регіонів. Держава також має взяти на себе функцію гармонізації регіональних, міжрегіональних та загальнодержавних інтересів, а також впровадження єдиних «правил гри» в економічній сфері та уніфікованих соціальних стандартів на всій території України, враховуючи європейські принципи субсидіарності, рівних правил, відповідальності регіонів і центру¹. Все це потребує нової державної регіональної політики, відповідних змін у нормативно-правовому полі, а також чіткого розмежування повноважень бюджетів: центрального і місцевих².

Останніми роками термін «регіональна політика» міцно закріпився в лексиці науковців економічних, суспільних наук, представників усіх рівнів державного управління. Окремі аспекти регіональної політики України, визначення проблеми та стратегічних пріоритетів розвитку регіонів розглядаються в працях З.Варналія, Б.Данилишина, М.Долішного, С.Злупка, В.Керецмана, Я.Олійника, В.Пили, С.Романюка, В.Симоненка, Д.Стеценка, В.Чужикова, М.Чумаченка та інших дослідників.

У 2005 р. ухвалено Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів», який визначає правові, економічні та організаційні засади реалізації державної політики стимулювання розвитку регіонів і подолання депресивності територій. Цим законом передбачено запровадження нової моделі стимулювання розвитку регіонів і депресивних територій, яка дозволить забезпечити концентрацію ресурсів на розв'язанні регіональних проблем і стабільність управлінських відносин між центральними та місцевими органами виконавчої влади у питаннях регіонального розвитку³.

21 липня 2006 р. Постановою Кабінету Міністрів України затверджено Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2015 року, що стало надзвичайно важливим етапом удосконалення організаційно-правового забезпечення державної політики регулювання регіонального розвитку. Стратегічним завданнями державної політики регіонального розвитку України до 2015 року визначено:

- підвищення конкурентоспроможності регіонів і зміцнення їх ресурсного потенціалу;
- забезпечення розвитку людських ресурсів;
- розвиток міжрегіонального співробітництва;
- створення інституціональних умов для регіонального розвитку;
- запровадження нових форм взаємодії центральних органів виконавчої влади з місцевими виконавчими органами та органами місцевого самоврядування, подальше впровадження адміністративно-територіальної, бюджетної та податкової реформ з метою зміцнення фінансово-економічної основи територіальних громад.

Пріоритетними напрямками державної регіональної політики є запровадження програмних підходів до управління регіональним розвитком і удосконалення механізмів його стимулювання, що передбачає:

- розроблення та затвердження регіональних стратегій розвитку з визначенням їх пріоритетів на середньо- та довгострокову перспективу з урахуванням національних інтересів;
- підготовку та укладання угод щодо розвитку регіонів, у яких реалізуються пілотні проекти;
- затвердження у державному бюджеті нової бюджетної програми, спрямованої на стимулювання регіонального розвитку;
- проведення моніторингу розвитку регіонів, районів і міст обласного значення для виявлення проблем, що стримують розвиток територій з ознаками депресивності;
- підготовку програм подолання депресивності⁴.

Відповідно до загальних засад Конституції України Господарським кодексом України встановлено, що економічна і соціальна політика держави, як стратегічна (довгострокова), так і тактична (поточна), повинна спрямовуватися на реалізацію та оптимальне узгодження інтересів суб'єктів господарювання і споживачів, різних суспільних верств і населення в цілому (ч. 1 ст. 9 ГК).

Національні інтереси України виступають як реалізація природного права народу на гідне існування та включення його у світову цивілізацію. Національні економічні інтереси трактуються аналітиками як система пріоритетів у соціально-економічному розвитку держави в цілому та її регіонів⁵, чітко пов'язуються з системою економічної безпеки держави⁶.

Аналітиками Національного інституту стратегічних досліджень були визначені у 1996 р. пріоритетні національні економічні інтереси України:

- створення самодостатньої, конкурентоспроможної, соціально спрямованої, потужної економіки;

- створення надійної системи економічної безпеки України; проведення рішучої боротьби з «тіньовою» економікою;
- зростання добробуту громадян; розвиток внутрішнього ринку та внутрішнього попиту;
- кардинальна модернізація виробництва та розвиток його наукомістких галузей;
- створення замкнених циклів виробництва стратегічно важливої продукції, зокрема військової техніки та озброєнь;
- розв'язання державою соціальних проблем (безробіття, бідність, злочинність, житлове забезпечення тощо)⁷.

На основі експертного опитування, проведеного в Національному інституті стратегічних досліджень із залученням фахівців Центральних державних органів та інститутів Національної АН України, було визначено найбільш небезпечні загрози цим пріоритетним національним економічним інтересам України, що характерні, на жаль, і в наш час:

- відсутність системи економічної безпеки України;
- неефективність державного регулювання та керованості соціально-економічними процесами;
- зростання «тіньової» економіки, посилення її криміналізації;
- свідомі чи несвідомі дії представників вищих органів державної влади та управління, спрямовані на шкоду національним інтересам України;
- соціальна незахищеність значної частини населення, зростання бідності;
- непослідовність і безсистемність у здійсненні економічних реформ, відсутність власної моделі реформ та їх забезпечення;
- деформована структура виробництва, відсутність науково обґрунтованої структурної перебудови економіки;
- неефективність податкової системи, масове ухилення від сплати податків;
- неефективність управління державним сектором економіки; корупція в управлінській сфері;
- недосконалість національного законодавства, пов'язаного з регулюванням економічних процесів;
- домінування видобувних і базових галузей з низьким ступенем переробки сировини;
- енергетична криза;
- низький рівень замкнених циклів виробництва, стратегічно важливої продукції, зокрема військової техніки та озброєнь;
- низький рівень заробітної платні, відсутність мотивації до праці;

- значне падіння обсягів виробництва; незадовільна орієнтація на виробництво продукції проміжного споживання;
- застарілі технології у більшості галузей виробництва;
- витіснення України з частини зовнішніх ринків збуту продукції, зокрема в країнах СНД і Східної Європи;
- надмірна відкритість економіки України, невиважена лібералізація зовнішньоекономічної діяльності⁸.

Планувалося в процесі розбудови системи гарантування економічної безпеки України прийняти Концепцію економічної безпеки України і розробити на її основі Закон «Про економічну безпеку України». На часі розробка Економічного кодексу України та нової редакції ЗУ «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України»⁹.

Отже, державна стратегія національної економічної безпеки повинна передбачати:

- характеристику та класифікацію внутрішніх і зовнішніх загроз;
- визначення і моніторинг факторів, які підривають соціально-економічну систему держави;
- визначення критеріїв і параметрів, які характеризують національні економічні інтереси;
- формування економічної політики та необхідного механізму, що усуває або пом'якшує дію факторів, які підривають соціально-економічну систему держави;
- управління та координацію діяльності органів державної влади щодо гарантування економічної безпеки на національному, регіональному у глобальному рівнях¹⁰.

Ст. 7 ЗУ «Про основи національної безпеки України» (2003) визначає основні реальні та потенційні загрози національним інтересам і національній безпеці України, стабільності в суспільстві в економічній сфері:

- істотне скорочення внутрішнього валового продукту, зниження інвестиційної та інноваційної активності і науково-технічного та технологічного потенціалу, скорочення досліджень на стратегічно важливих напрямках інноваційного розвитку;
- ослаблення системи державного регулювання і контролю у сфері економіки;
- нестабільність у правовому регулюванні відносин у сфері економіки, в тому числі фінансової (фіскальної) політики держави;
- відсутність ефективної програми запобігання фінансовим кризам;
- зростання кредитних ризиків;

- критичний стан основних виробничих фондів у провідних галузях промисловості, агропромислового комплексу, системах життєзабезпечення;
- загострення проблеми підтримання в належному технічному стані ядерних об'єктів на території України;
- недостатні темпи відтворювальних процесів та подолання структурної деформації в економіці;
- критична залежність національної економіки від кон'юнктури зовнішніх ринків, низькі темпи розширення внутрішнього ринку;
- нераціональна структура експорту з переважно сировинним характером та низькою питомою вагою продукції з високою часткою даної вартості;
- велика боргова залежність держави, критичні обсяги державних зовнішнього і внутрішнього боргів;
- небезпечне для економічної незалежності України зростання частки іноземного капіталу у стратегічних галузях економіки;
- неефективність антимонопольної політики та механізмів державного регулювання природних монополій, що ускладнює створення конкурентного середовища в економіці;
- критичний стан з продовольчим забезпеченням населення;
- неефективність використання паливно-енергетичних ресурсів, недостатні темпи диверсифікації джерел їх постачання та відсутність активної політики енергозбереження, що створює загрозу енергетичній безпеці держави;
- «тінізація» національної економіки;
- переважання в діяльності управлінських структур особистих, корпоративних, регіональних інтересів над загальнонаціональними¹¹.

Ст. 8 цього ж закону передбачає:

- забезпечення умов для сталого економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності національної економіки;
- прискорення прогресивних структурних та інституціональних змін в економіці, поліпшення інвестиційного клімату, підвищення ефективності інвестиційних процесів;
- стимулювання випереджувального розвитку наукоємних високотехнологічних виробництв;
- вдосконалення антимонопольної політики;
- створення ефективного механізму державного регулювання природних монополій;
- подолання «тінізації» економіки через реформування податкової системи, оздоровлення фінансово-кредитної сфери та припинення

відпливу капіталів за кордон, зменшення позабанківського обігу грошової маси;

- гарантування збалансованого розвитку бюджетної сфери, внутрішньої і зовнішньої захищеності національної валюти, її стабільності, захисту інтересів вкладників, фінансового ринку;

- здійснення виваженої політики внутрішніх та зовнішніх запозичень;

- забезпечення енергетичної безпеки на основі сталого функціонування і розвитку паливно-енергетичного комплексу, в тому числі послідовного і активного проведення політики енергозбереження та диверсифікації джерел енергозабезпечення;

- гарантування продовольчої безпеки;

- захист внутрішнього ринку від недоброякісного імпорту — поставок продукції, яка може завдавати шкоди національним виробникам, здоров'ю людей та навколишньому природному середовищу;

- посилення участі України у міжнародному поділі праці, розвиток експортного потенціалу високотехнологічної продукції, поглиблення інтеграції у європейську і світову економічну систему та активізація участі в міжнародних економічних і фінансових організаціях¹².

Отже, в умовах глобальної фінансово-економічної кризи та становлення нової державної регіональної політики в Україні назріла необхідність чітко визначити національні економічні інтереси і стратегічні пріоритети держави.

---

¹ Курас І.Ф. Пошук гармонії в контексті «нового регіоналізму» // Курас І.Ф. Етнополітологія. Перші кроки становлення. — К.: Генеза, 2004. — С. 195–197.

² Послання Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2005 році. — К.: Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України, 2005. — С. 127.

³ Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» // Урядовий кур'єр. — 2005. — 12 жовтня.

⁴ Україна в 2007 році: внутрішнє і зовнішнє становище та перспективи розвитку: Експертна доповідь / За заг. ред. Ю.Г. Рубана. — К.: НІСД, 2007. — С. 115–142.

⁵ Поручник А.М. Національний інтерес України: економічна самодостатність у глобальному вимірі: Монографія. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 26–32; Медвідь Ф.М. Національні економічні інтереси України в системі економічної політики держави // Законодательное обеспечение экономической политики государства и юридическое образование: материалы международной научно-практической конференции (Донецк — Святогорск, 16–17 апреля 2009 г.) /

МОН України, Донецький національний університет; ред.кол.: А.Г. Бобкова и др. — Донецьк: Юго-Восток, 2009. — С. 27–28.

⁶ Жаліло Я.А. До формування категоріального апарату науки про економічну безпеку // Стратегічна панорама. — 2004. — №3. — С. 97–104; Власюк О.С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку. — К.: НІПМБ, 2008. — 48 с; Біленчук П.Д., Медвідь Ф.М. Економічна безпека України в контексті небезпек, ризиків і загроз національним інтересам України: політико-правові та соціально-психологічні засади // Економіка. Фінанси. Право. — 2009. — № 5. — С. 38–39; № 6. — С. 29–32.

⁷ Національна безпека України, 1994–1996 рр.: Наук. доп. НІСД / Редкол. О.Ф. Белов (голова) та ін. — К.: НІСД, 1997. — С. 48.

⁸ Там само. — С. 47–48; Стратегії розвитку України: теорія і практика. / За ред. О.С.Власюка. — К.: НІСД, 2002. — С. 355–460.

⁹ Литвин В. Фінансова та економічна криза в Україні: ризики, застереження та невідкладні заходи // Голос України. — 2008. — 27 грудня.

¹⁰ Національна безпека України, 1994–1996 рр.: Наук. доп. НІСД — К.: НІСД, 1997. — С. 137–138.

¹¹ Закон України «Про основи національної безпеки України» // Урядовий кур'єр. — 2003. — 30 липня.

¹² Там само.